

Kronika

ZESPOŁOWE FORMY GOSPODAROWANIA W ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Powszechnie akcentowana potrzeba poprawy racjonalności gospodarowania zespołowych form prowadzenia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich stała się przyczynkiem do zorganizowania Międzynarodowej Konferencji Naukowej, która odbyła się w dniach 17 – 18 października 2007 r. w Mościbrodach k/ Siedlec. Główne cele, jakie postawili organizatorzy konferencji, zostały sformułowane następująco:

1. Próba określania i oceny aktualnego stanu i rozwoju zespołowych form prowadzenia działalności społecznej i gospodarczej na obszarach wiejskich w kontekście akcesji Polski do Unii Europejskiej.
2. Pomoc finansowa dla gospodarstw rolniczych oraz obszarów wiejskich jako element realizacji Wspólnej Polityki Rolnej UE.
3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007 – 2013 jako przykład kompleksowej pomocy finansowej po wstąpieniu do UE.

Przyjęte zostało założenie, że osiągnięcie przedstawionych powyżej celów może być zrealizowane poprzez zapoznanie się z poglądami i opiniami możliwie szerokiego, reprezentatywnego grona osób, które znają problematykę konferencji ze względu na swoją działalność zawodową i społeczną. Stąd też uczestnikami konferencji byli przedstawiciele środowisk naukowych z kraju i zagranicy, zajmujący się przedmiotową problematyką, a także przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, grup producenckich, władz samorządowych.

Ze względu na złożoność tematyki konferencji, wydzielono dwa bloki tematyczne:

- I. Organizacja i funkcjonowanie grup producenckich i marketingowych.
- II. Rola spółdzielczości w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich.

Autorzy poszczególnych referatów przedstawili wybrane zagadnienia dotyczące aktualnego stanu i poziomu rozwoju grup producenckich w Polsce. Bardzo ważnym elementem ich treści było omówienie kwestii finansowania rozwoju grup producenckich z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2004 – 2006 oraz 2007 – 2013.

Problemy kształtowania zespołowych form działalności gospodarczej na obszarach wiejskich związane są ściśle z funkcjonowaniem podmiotów gospodarczych. W warunkach gospodarki rynkowej, gdzie ma miejsce przewaga podaży nad popytem, fundamentalnym problemem staje się kwestia sprzedaży wytworzonych produktów i usług na korzystnych dla producenta warunkach. Dlatego konieczne jest poszukiwanie różnych sposobów umacniania na rynku pozycji bezpośrednich wytwórców produktów żywnościowych. Jednym z nich może być grupa producencka jako prze-

jaw przedsiębiorczości rolników. Zagadnienia dotyczące uwarunkowań tworzenia efektywnych zespołów producenckich stały się przedmiotem wystąpień: **G. Krzymińskiej** (AE Poznań), **K. Leśniak-Moczuk** (Uniwersytet Rzeszowski), **M. Domagalskiej** (AR Kraków), **J. Kondratowicz-Pozorskiej** (AR Szczecin), **A. Chlebickiej** (SGGW Warszawa). Główne cele, które stawia przed sobą grupa producencka to przede wszystkim pobudzanie inicjatyw lokalnych, zwiększanie siły przetargowej, negocjowanie korzystniejszych cen. Koszty produkcji rozkładane są na wszystkich członków grupy. Jednak, by osiągnąć wysokie wyniki produkcyjne, niezbędna jest dobra współpraca między członkami, odpowiednio zorganizowana sprzedaż, a przede wszystkim zarządzanie finansami. Rolników indywidualnych często nie stać na zakup drogich maszyn, budowę przechowalni, a dysponując niewielką ilością towaru, nie są w stanie wynegocjować korzystnych cen. Stąd też Unia Europejska promuje zorganizowane rynki produktów rolnych, poprzez wspieranie grup producentów rolnych.

Funkcjonowanie rolników na współczesnym rynku wymaga współpracy i podejmowania zorganizowanych działań w grupach formalnych. W praktyce jednak, ze względu na naturalnie występujące więzi sąsiedzkie, współdziałanie przyjmuje często postać nieformalną.

J. Kobyłecki (AP Siedlce) przedstawił przegląd aktów prawnych wraz z odpowiednim komentarzem, jakie obowiązują w polskim rolnictwie od 15 września 2000 roku, tj. uchwalenia pierwszej ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach.

Grupy producenckie z racji ich innowacyjnego charakteru są przedmiotem pomocy finansowej. Problem ten w warunkach polskiego rolnictwa został poddany analizie w wystąpieniu **H. Bartkiewicza** (PWSZ w Sulechowie), który wyodrębnił podstawowe grupy wsparcia finansowego.

Uwarunkowania tworzenia i funkcjonowania grup producenckich w poszczególnych regionach Polski stały się przedmiotem wystąpień: **M. Kawy**, **E. Baran**, **T. Miś**, **D. Zając** (Uniwersytet Rzeszowski). Prelegentki omówiły podstawowe zagadnienia obejmujące czynniki funkcjonowania grup producenckich w woj. podkarpackim. Z kolei **A. Mickiewicz** i **P. Mickiewicz** (AR Szczecin) dokonali charakterystyki grup prowadzących działalność gospodarczą w północnej i zachodniej Polsce.

Rozważania dotyczące integracji poziomej grup producentów rolnych były przedmiotem ożywionych dyskusji po zaprezentowaniu tejże problematyki przez **P. Krawczyka** (AP Siedlce), **A. Grzelaka** (AE Poznań), **J. Ramanauskienę** i **V. Vazonisę** (Litewski Uniwersytet Rolniczy). Prelegenci zwrócili uwagę na niedostateczny poziom rozwoju integracji grup producenckich, co ma swoje podłoże w zbyt ogólnych przepisach dotyczących tworzenia zespołowych form gospodarowania.

Problematyce funkcjonowania grup producenckich na rynku owoców i warzyw poświęcone było wystąpienie **M. Krawczyk** i **B. Gąsiorowskiej** (AP Siedlce). Wskazano kryteria doboru członków do grupy, motywy przystąpienia do grupy oraz bariery towarzyszące jej działaniu. W czasie obrad konferencji przedstawiono interesujące przykłady działalności grup producenckich w działalności łąkarskiej, w produkcji ziemniaków jadalnych, owoców i warzyw.

Działalność grup producenckich w produkcji zwierzęcej została zaprezentowana przez **A. Czyżewskiego** i **S. Stępnia** (AE Poznań), **H. Kałużę** i **M. Bułasa** (AP Siedlce) oraz **T. Rokickiego** (SGGW Warszawa). Autorzy wystąpień zwrócili uwagę na problem integracji gospodarstw jako czynnika podnoszącego ich efektywność i konkurencyjność.

Podsumowując część konferencji dotyczącą ogólnych problemów tworzenia i funkcjonowania grup producenckich w polskim rolnictwie, należy stwierdzić, że

mają one istotny wpływ na rozwój i kształtowanie się agrobiznesu w Polsce. W dalszym ciągu jest to jednak etap tworzenia się koncepcji ich rozwoju. Liczne bariery i trudności, które ten proces napotykają, są stopniowo eliminowane. Poruszone podczas obrad konferencji zagadnienia stanowią kolejny krok w kierunku doskonalenia form i metod pracy w zakresie zespołowej działalności na obszarach wiejskich.

W gospodarce rynkowej współpraca producentów rolnych nabiera szczególnego znaczenia w aspekcie pokonywania ich ekonomicznych problemów, dotyczących procesu produkcji oraz sprzedaży produktów. Obserwacja środowiska wiejskiego i form organizacyjnych współpracy rolników potwierdza jednak tezę, że tworzenie związków jest w dużej mierze uzależnione od indywidualnego podejścia rolników, od pokonania ich negatywnego psychologicznie podejścia do wszelkich form współpracy, a w konsekwencji od kultury indywidualnej i grupowej. Kultura w tym znaczeniu jest interpretowana jako charakterystyczne dla społeczności wiejskiej wzory i zasady postępowania, także te wymuszone jak i dobrowolne, które tkwią w jej świadomości. W dalszym ciągu rolnicy postrzegają się jako konkurenci i przeciwnicy w walce o korzystny zbyt niż jako wspólnicy. Mniej istotna jest forma organizacyjna.

W funkcjonowaniu społeczności wiejskiej niewątpliwie ważną rolę spełniają spółdzielnie. Ich znaczenie wiąże się z faktem, że współczesne przedsiębiorstwa są nastawione głównie na generowanie zysku, podczas gdy spółdzielnie, zrzeszenia i stowarzyszenia uwzględniają nie tylko cele ekonomiczne, ale również ważne dla rozwoju wsi cele społeczne.

Przeprowadzona analiza wykazała, że spółdzielnie, obejmując działalnością sferę społeczno-gospodarczą, wypełniają lukę, która powstała po przeobrażeniu priorytetów funkcjonowania przedsiębiorstw w zamkniętych formach prawnych – skoncentrowanych głównie na zysku. Analogiczną do spółdzielni rolę w promowaniu społecznej odpowiedzialności spełniają również inne przedsiębiorstwa zorganizowane w grupy otwarte.

Podjęcie wspólnego działania poprzez zakładanie organizacji gospodarczych na zasadach spółdzielczych zapewnia rolnikom korzystniejszą pozycję wobec dużych podmiotów handlowych i przetwórców, stwarza możliwości poszukiwania i otwierania nowych rynków, dostępu do tańszych środków produkcji i niezbędnych usług, a także lepszego dostosowania produkcji do popytu i wymogów rynku. W warunkach konkurencyjnej gospodarki rynkowej wspólne działania powodują ograniczenie ryzyka i niepewności działania. Przytoczone korzyści z efektów funkcjonowania spółdzielni uzyskiwane przez mieszkańców wsi obejmują zarówno sferę ekonomiczną, jak też społeczną.

Doświadczenia wielu krajów pokazują, że spółdzielcza forma gospodarowania sprawdziła się zwłaszcza na obszarach zamieszkałych przez ludność uboższą i w gospodarce lokalnej, stwarzając różnorodne korzyści głównie dla biedniejszej części społeczeństwa. Mając powyższe na uwadze, również dzisiaj, kiedy znaczna część społeczeństwa żyje na skraju ubóstwa, ta forma gospodarowania winna się rozwijać, ze względu na dużą skuteczność gospodarczą i społeczną.

W Polsce programy zatrudnienia socjalnego osób zagrożonych bezrobociem, wykluczonych społecznie realizowane są przez szereg organizacji pozarządowych. W ostatnich latach obserwuje się wzrost znaczenia organizacji społecznych. Wśród nich czołowe miejsce zajmują spółdzielnie socjalne. Aspekt społeczny działania spółdzielni socjalnych wynika przede wszystkim z samej definicji spółdzielni, która jest zrzeszeniem ludzi, a nie kapitału. Z tego powodu spółdzielnie, pomimo że są przedsiębiorstwami, należą do sektora ekonomii społecznej. Zysk w tych organizacjach nie

jest celem samym w sobie, jest bowiem instrumentem, który ma służyć osiągnięciu celu wyższego, czyli zaspokojenia potrzeb społecznych. Ważna rola spółdzielni, zwłaszcza socjalnych, znajduje odbicie w programach rządowych i instytucji pozarządowych, wspierających ich działalność. Tego rodzaju organizacje, z racji swoich wartości i idei, samoorganizacji i samozaradności zbiorowej, są predestynowane do ograniczania bezrobocia. Poza tym socjalny ruch spółdzielczy w coraz silniejszej gospodarce globalnej zapobiega społecznemu wykluczeniu, tworząc klimat stabilizacji i bezpieczeństwa.

Drugą część konferencji zapoczątkowało wystąpienie **W. Zaremby** (AP Siedlce), zawierające rozważania dotyczące uwarunkowań, form oraz zakresu współpracy podejmowanej w sektorze rolniczym, ze szczególnym uwzględnieniem spółdzielczości oraz grup producentów rolnych. Kontynuacją podjętej tematyki było wystąpienie **M. Woźniaka** i **M. Lechwar** (Uniwersytet Rzeszowski), podczas którego przedstawiono koncepcję współpracy rolników w ramach grupy producentów rolnych, działającej w formie spółdzielni. Podjęto także próbę identyfikacji czynników stymulujących indywidualne i zespołowe prowadzenie działalności produkcyjnej.

Wiele uwagi podczas konferencji poświęcono roli wybranych struktur instytucjonalnych w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (**W. Czternasty** i **N. Buczkowska**) (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu). Autorzy przedstawili znaczenie spółdzielni oraz grup producentów rolnych w kształtowaniu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Rozważania rozpoczęto od przedstawienia roli spółdzielczości, a następnie ukazano szansę rozwoju grupowej formy gospodarowania po integracji z Unią Europejską. W dalszej części wystąpienia autorzy podkreślili znaczenie ruchu spółdzielczego w gospodarce rynkowej w kontekście rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Spółdzielczość wiejska w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej stała się przyczynkiem do wystąpienia **A. Borowca** (UMCS w Lublinie), który podjął próbę identyfikacji kierunków restrukturyzacji spółdzielczości wiejskiej, wskazując przesłanki jej adaptacji do nowych warunków realizacji działalności społeczno-gospodarczej w lokalnym środowisku.

Ożywione dyskusje wzbudziło wystąpienie **A. Potoczka** (Toruńska Szkoła Wyższa) na temat aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich w latach 2007-2013. Prelegent skoncentrował się na prezentacji głównych kierunków i założeń rozwoju obszarów wiejskich w Nowej Perspektywie Finansowej. W dalszej części wystąpienia omówiony został problem aktywizacji w kategoriach rozwoju lokalnego i regionalnego oraz społeczny i organizacyjny kontekst aktywizacji obszarów wiejskich.

Problem przedsiębiorczości społecznej był tematem wystąpienia **D. Mierzwy** (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu). Omówiono prawne aspekty funkcjonowania spółdzielni socjalnych w Polsce, przepisy prawa regulujące działalność przedsiębiorczości społecznej, podając przykłady rozwoju spółdzielni socjalnych w Polsce. Kontynuacją podjętej tematyki było wystąpienie **A. Mirończuk** (AP Siedlce), akcentującego rolę spółdzielni socjalnych jako elementu gospodarki społecznej, wskazującego na idee spółdzielczości socjalnej oraz jej rozwój i doświadczenia w Polsce i Europie. **A. Marcysiak** (AP Siedlce) przedstawiła studium przypadku, które pokazało działalność gospodarczą jednej ze spółdzielni socjalnych. Ocenę funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej zamknęło wystąpienie **A.M. Rak** (AP Siedlce), dotyczące bezrobocia wiejskiego w Polsce oraz możliwości jego ograniczenia poprzez rozwój spółdzielni socjalnych. Zaprezentowano w nim problemy pomiaru bezrobocia wiejskiego oraz wyniki badań aktywności ekonomicznej ludności w Polsce.

Uwarunkowania rozwoju spółdzielczości w sektorze mleczarskim były przedmiotem pogłębionych analiz w wystąpieniach **A. Marcysiaka** (AP Siedlce), który ukazał procesy dostosowawcze w sferze produkcji i przetwórstwa mleka oraz **G. Rybickiego** (UMCS w Lublinie), prezentującego zmiany, które zaszły w spółdzielczości mleczarskiej w okresie transformacji gospodarki w Polsce. **K. Domańska**, **A. Komar**, **A. Szewczyk** (Akademia Rolnicza w Lublinie) zaprezentowały specyfikę przedsiębiorstwa spółdzielczego, dokonując identyfikacji uwarunkowań wpływających na efektywność działania tej formy organizacyjno-prawnej. Rozważania **B. Piechowicz** (AP Siedlce) zawierały ocenę wzajemnych relacji pomiędzy majątkiem spółdzielni a źródłami jego finansowania, w kontekście realizacji zasad finansowania działalności gospodarczej.

Konferencję zamknęło wystąpienie **J. Ramanauskasa** i **A. Gargasa** (Litewski Uniwersytet Rolniczy) prezentujące problemy rozwoju spółdzielni rolniczych na Litwie. Zwrócono szczególną uwagę na działalność spółdzielni rolniczych na Litwie w gospodarce rynkowej oraz zaproponowano kierunki dalszego ich rozwoju.

Zaprezentowana podczas obrad konferencji problematyka nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych ze spółdzielczymi formami gospodarowania. Może być jednak podstawą do szerokich i ważnych dyskusji oraz punktem wyjścia do formułowania nowych celów badawczych dla rozwiązywania problemów związanych z rozwojem ruchu spółdzielczego w Polsce.

Agata Mirończuk